

พุทธวิถีการยุติความรุนแรง:
แนวทางการสร้างสันติประชาธรรมในประชาคมอาเซียน
Buddhist Way to Non-Violence:
Approach for Peace in the ASEAN Community

มัลลิกา ภูมธนะ*
ดิเรก ดั่งลอย**

บทคัดย่อ

พระพุทธเจ้าใช้หลักสันติภายใน เพื่อยุติความรุนแรงภายในนอก จนเป็นพุทธะ และใช้ความสันติภายในนั้นในการยุติความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ทั้งกรณีสงครามแย่งน้ำของฝ่ายปฤยวญฺญาติ การห้ามความรุนแรงต่อพระเจ้าวิทูทกะในสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์ การยุติความรุนแรงผ่านชนชั้นทางสังคม โดยพุทธศาสนาไม่มีชนชั้นในประเทศอาเซียน พุทธทาส (ไทย) กับปณิธานแนวคิดเรื่องการประนีประนอมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พระไพศาล วิสาโล (ไทย) กับการเดินธรรมยาตราเพื่อยุติความรุนแรงภาคใต้ของไทย พระพุทธโฆสนันทะ (กัมพูชา) กับการใช้ความไม่รุนแรงเพื่อยุติความรุนแรงในสงครามกลางเมืองในเขมร พระอุวิสาระ (U Wisara) คือ วีระชนฝ่ายสงฆ์ในประวัติศาสตร์เมียนมาร์ ผู้ต่อต้านรัฐบาลอาณานิคมอังกฤษโดยใช้วิธีอหิงสา พระติช นัทธ ฮัน (เวียดนาม) กับแนวคิดในเรื่องการไม่ใช้ความรุนแรง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของมวลมนุษยชาติ ดังนั้นรูปแบบเพื่ออยู่ร่วมกันตามแนวพุทธ คือการใช้หลักสันติ เมตตา และการไม่เบียดเบียน ย่อมเป็นเครื่องมือในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในประชาคมอาเซียน บทความนี้ต้องการศึกษาถึงรูปแบบการจัดการความรุนแรงครั้งพุทธกาล และที่ปรากฏอยู่จริงในประวัติศาสตร์ของพระสงฆ์ในพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, พุทธวิถีการยุติความรุนแรง, สันติภาพ

*คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

**บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

Buddha used an inner peace to stop both inside and outside violence before enlightened to be a Buddha. He had also used inner peace to end the violence which took place in his time such as a case study of fighting for water of his relatives. Buddha had also made the prohibition of violence to against King Vidhudhapha when he tried to genocide of Sakaya family and to stop violence of social classes through Buddhism. In ASEAN countries, Thai monk named Ven. Buddhadasa who had the concept of reconciliation to live together in peace as well as Ven. Pisal Visalo (Thai monk) who decided to walk Dhammayatra in order to end the violence in southern part of Thailand. In Cambodia, Ven. Buddhakhosa also used of non-violence to end violence in the civil war. Ven.U Wisara was a Buddhist hero in Myanmar who tried to against British colonial government by using non-violence called Ahimsa method. Moreover, Thich Nat Han who is the monk from Vietnam tried to propose a concept of non-violence for peaceful coexistence of mankind in community. Therefore, a good role of model for co-existence based on Buddhist principles of peace, mercy and not persecute are the key of living together in peace within ASEAN Community. This article studies the management model and the physical violence the era in the history of Buddhist monks in the region by studying the documents and related research.

Keywords: Buddhism, Buddhist Way to Non-Violence, Peace

บทนำ

แนวคิดเรื่องสันติและความไม่รุนแรง เป็นกรอบคิดหลักในพระพุทธศาสนา ดังมีพุทธพจน์ที่ว่า “นตถิ สันติ ปรี สุขํ - สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี” ความสงบความไม่รุนแรงจึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการมีอยู่ของพระพุทธศาสนา รวมไปถึงการส่งเสริมให้แนวคิดดังกล่าวได้รับการฝึกฝนจากศาสนิกที่เข้ามาสู่พระพุทธศาสนา และได้รับการแพร่ขยายส่งต่อไปเป็นหลักการสากลที่คนทุกชาติ ภาษา ศาสนา ล้วนไม่ต้องการความรุนแรงในทุกกรณี ดังนั้นหลักคิดแนวปฏิบัติในเรื่องความไม่รุนแรงมีอยู่ในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ประพจน์ปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วสั่งสอนศาสนิกให้ปฏิบัติ จนกระทั่งกลายเป็นหลักการ และรูปแบบของการ

เสริมสร้างสันติสุขตามแนวพระพุทธศาสนา พร้อมกันนั้นพระภิกษุในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในกลุ่มประเทศอาเซียนที่นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งในแบบเถรวาทและมหายาน ได้นำรูปแบบอุดมคติ และแนวคิดทางพระพุทธศาสนาใช้ในการปฏิบัติในฐานะเป็นรูปแบบของพระ และใช้การปฏิบัติที่สอดคล้องกับอุดมคติทางการเมือง และเป็นการต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิความเป็นพลเมืองในรัฐนั้นๆ รวมไปถึงการส่งสาส์นแห่งสันติไปสู่ประชาคมอื่นที่อยู่ภายในรัฐนั้นๆ ซึ่งจะได้นำมาเป็นกรณีศึกษาถึงรูปแบบ และแนวทางของพระสงฆ์และชาวพุทธในประเทศในประชาคมอาเซียนต่อแนวทางพระพุทธศาสนากับการสร้างสันติภาพตามแนวพุทธ

หลักการสันติตามแนวพุทธ

ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้า มีคำสอนและเผยแผ่แนวทางสันติวิธีสู่ศาสนิกเพื่อส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายเพื่อการลดความรุนแรงที่เกิดขึ้น ให้เป็นความไม่รุนแรงจนกระทั่งกลายเป็นสันติในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งสามารถยกมาเป็นกรณีศึกษาได้คือ

1. จัดการความรุนแรงโดยไม่ใช้ความรุนแรง หมายถึง เมื่อมีความรุนแรงมาก็ใช้ความอดทนต่อความรุนแรงนั้น กรณีตัวอย่างในครั้งพุทธกาลพระปุนณะ ประสงค์จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังปรัตชนบท พระพุทธเจ้าได้ตรัสอธิบายว่าหมู่บ้านแห่งนี้ คุร่าย เขาอาจดำ ทำร้าย รวมถึงประหารจนถึงชีวิตได้ พระปุนณะมุ่งมั่นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ทูลพระพุทธเจ้าไปว่า “ชาวปรัตชนบทดำ ทำร้ายด้วยมือ เขาทำร้ายวัตถุ ทำร้ายด้วยศัสตราวุธ ก็ยอมดีกว่าฆ่า ถ้ามันจนถึงที่สุดเขาก็ตีเสียอีก เพราะข้าเร็วคนก็ต้องตาย” (ม.อ. 14/396/449-451) ในความหมายของเหตุการณ์นี้คือ ยุติความรุนแรงด้วยการไม่ต่อความรุนแรง หรือดีโต้ด้วยความรุนแรง เป็นการยุติความรุนแรงแบบหนึ่งที่ปรากฏในพุทธศาสนาสรุปได้อีกว่าเป็นวิธีการคิดแบบพระ “เขายิง(ตาย)...ดีเสียอีกข้าเร็วก็ต้องตาย ตายเสียแต่ตอนนี้ก็ดี ไม่ต้องทุกข์ทรมาน ไม่ต้องเจ็บป่วย ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ นอนอยู่โรงพยาบาล”

2. จัดการความรุนแรงโดยใช้หลักเมตตาให้อภัย หมายถึง การยืนยันแนวคิดเรื่องเมตตาการให้อภัยเป็นกรอบในการยุติความรุนแรง กรณีที่นางสามาวดี (มเหสีพระเจ้าอุเทน) ถูกกล่าวใส่ร้ายว่าหมายลอบปลงพระชนม์พระเจ้าอุเทน ด้วยการมีผู้แอบนำงู ใส่ไว้ในพิณที่พระนางสามาวดี ดีดถวายพระเจ้าอุเทนอยู่ งูนั้นออกมา แต่ไม่มีผู้ได้รับอันตราย พระเจ้าอุเทนเข้าใจผิดคิดว่าพระนางเป็นคนทำ ด้วยแรงโกรธจึงคว่ำธนูหมายประหารให้สิ้นชีวิตนางสามาวดี รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ไม่ได้ถือโกรธเจริญเมตตา นึกถึงพระรัตนตรัย ลูกธนูแทนที่จะพุ่งทะลุนางสามาวดีกลับย้อนกลับไปหาพระเจ้าอุเทนเสียเอง (ข.อ. 25/70/319) พลังแห่งเมตตาและการให้อภัยต่อผู้กระทำรุนแรงก่อน ผลแห่งพลังเมตตานี้ได้กลายเป็นความงดงามร่วม

กันระหว่างผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำ

3. จัดการความรุนแรงโดยใช้สุภาพ อ่อนโยน (ปิยะวาจา-สมานัตตตา) นางอุตตรานันทมารดาประสงค์รักษาศีลอุโบสถไปขออนุญาตสามี แต่สามีไม่ยอม นางจึงไปว่าจ้างหญิงโสเภณี (สิริมา) มาทำหน้าที่แทนตน หญิงโสเภณีอยู่ไปมีเหตุเข้าใจผิดต่อนางอุตตรา ด้วยความโกรธได้จับกระบวยตักน้ำมันที่กำลังเดือดอยู่ในกระทะแล้วเทราดลงบนศีรษะของนางอุตตราที่กำลังเข้าฌานและแผ่เมตตาจิตอยู่ ด้วยอำนาจแห่งเมตตาฌานบันดาลให้น้ำมันที่กำลังร้อนจัดนั้นได้ปราศจากความร้อน และไหลตกไปประหนึ่งน้ำตกจากใบบัว นางสาวสิริมาเห็นเช่นนั้น จึงตกใจกลับได้สติสำนึกตัวว่าเป็นผู้มาอยู่เพียงชั่วคราว จึงกราบลงแทบหัวนางอุตตราวิงวอนขอให้ยกโทษให้แต่นางอุตตรากล่าวว่า “ฉันจะยกโทษให้ ก็ต่อเมื่อบิดาของฉัน คือพระบรมศาสดายกโทษให้เธอก่อนเท่านั้น” ตรงนี้เป็นกุศโลบายของนางด้วยท่าทีที่อ่อนโยน เพื่อให้หญิงโสเภณีได้พบพระพุทธเจ้าและฟังธรรม จึงเป็นผู้หันมานับถือพระพุทธศาสนาในเวลาต่อมา แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักพุทธพจน์ “พึงชนะความโกรธด้วยการไม่โกรธ” (ขุ.ธ.25/223/102)

4. จัดการความรุนแรงโดยแนวคิด “หยุดจึงยุติ” หมายถึง ไม่ว่าฝ่ายใดจะเริ่มก่อนการหยุดตอบโต้ หรือการใช้ความรุนแรงคืนกลับ จะทำให้เป็นกลไกในการยุติความรุนแรงได้กรณีตัวอย่าง การที่องค์คุลีมาลถือดาบไล่ล่า หวังฆ่าพระพุทธเจ้า ขณะวิ่งไล่องค์คุลีมาลก็ตะโกนบอกพระพุทธเจ้าให้หยุด พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบไปว่า “เราหยุดแล้ว” หยุดทำร้ายคนอื่น หยุดเบียดชีวิตผู้อื่น แต่ “เธอยังไม่หยุด” เบียดเบียนชีวิตคนอื่น องค์คุลีมาลได้ฟังดังนั้นก็สยดสยองได้ทิ้งดาบกลับตัว และมาบวชในพระพุทธศาสนา (ม.ม.13/247-2452/421-428) ถ้าจะเทียบกับนักเรียนที่นิยมความรุนแรงในปัจจุบัน “เธอลองหยุด” สักคนละครั้ง ถอยกันคนละก้าว นึกถึงผลเสียที่จะเกิดจากการสูญเสียมาของทั้งสองฝ่าย “หยุด” ใช้ความรุนแรงต่อกันและกัน เพราะครูอาจารย์ พ่อแม่ พี่น้อง ทั้งของเราและของฝ่ายตรงข้ามคงเสียใจกับความสูญเสียอันจะเกิดขึ้นจากความรุนแรงที่พวกเราเรา ก่อขึ้นหรือกำลังจะก่อขึ้น “หยุดคิด” ตรองตรึกนึกไปต่อแล้ว “หยุดทำ” ความรุนแรงทุกชนิดต่อกันและกัน

5. จัดการความรุนแรงโดย “ความอดทน” หมายถึงเมื่อต้องเผชิญกับความรุนแรงการใช้ความอดทน เพื่อข้ามพ้นเป็นหัวใจสำคัญของการยุติความรุนแรง กรณีเหตุการณ์ที่นางมัลลิกา (ภรรยาพันธุละเสนาบดี) ต้องสูญเสียสามี และลูกรวม 33 คน นางมิได้สะทกสะท้านต่อความรุนแรงที่ปรากฏต่อครอบครัวของนาง วางท่าที่เฉยต่อเหตุการณ์ด้วยความอดทน พระเจ้าปเสนทิโกศลเมื่อรู้ภายหลังได้ว่าตนเองเชื่อคำยุยงทำให้ต้องประหารเพื่อน (พันธุละ) พร้อมลูกไปถึง 33 คน จึงสำนึกผิดมาขมาโทษต่อนางมัลลิกา โดยให้ขออะไรก็ได้ แม้ชีวิตของพระราชินี แต่นางก็อดทนในความรุนแรงต่อครอบครัวที่นางได้รับไม่แค้นไม่ตอบโต้ด้วยความรุนแรง ทั้งที่มีโอกาสขอ “ชีวิต” พระราชา นางกลับขอเพียงแค่ “กลับไปใช้ชีวิตอย่างสงบ

ที่บ้านเกิด” ความอดทนต่อความรุนแรงที่ได้รับของนาง ด้วยการไม่ตีโต้คืนกลับให้กลายเป็นความรุนแรงต่อยอดเป็นความรุนแรงขึ้นไปอีก

6. จัดการความรุนแรงโดยการ “ถอนความแค้น” หมายถึง การถอดข้ามพ้นต่อความเชื่อในเรื่องความโกรธ อาฆาต พยาบาทและความแค้นกล่าวคือ วิชฺฐาทะโกรธต่อตระกูลฝ่ายแม่ ที่ดูถูกว่าตนเองเป็นเพียงลูกที่เกิดแต่คนใช้ (บิดาเป็นกษัตริย์) เมื่อได้ครองราชบัลลังก์ จึงยกทัพไปสังหารหมู่ตระกูลศากยวงศ์ฝ่ายมารดา วิธีการเปลี่ยนกลับถ้าไม่โกรธไม่แค้น กระทำตรงกันข้ามกับวิชฺฐาทะก็คงไม่ต้องยกทัพไปล้างแค้น และตนเองพร้อมกองทัพก็ต้องถูกภัยพิบัติจนตายตกไปตามกัน (ขุ.ธ.25/47/41) ถ้าเอาคำของหลวงพ่อยอมแห่งวัดสวนแก้วที่ท่านแสดงธรรมในหลายๆ ครั้งที่ว่า “โกรธ เกลียด พยาบาทเขา เท่ากับจุดไฟเผาตัวเองให้เราร้อน” เพราะเราไม่ลืมสิ่งที่ถูกกระทำในอดีต แล้วสะสมเป็นความคับแค้น จึงทำให้ความเจ็บปวดไม่รู้จบ และต้องล้างแค้นเอาคืน แก่คนประหนึ่งศกดิ์ศรีเป็นต่อมที่จะโตขึ้นเหมือนมะเร็ง ถ้าไปกระทำรุนแรงต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ยุติความความร้อนในใจ แล้วลดผลจากการกระทำที่ผู้อื่นกระทำต่อตนให้เป็นเพียงกริยา ชีวิตน่าจะมีความสุขกว่า

ตัวแบบแห่งสันติตามแนวพุทธ

แนวทางที่เป็นแบบในการใช้สันติ โดยมีเป้าหมายหรือการหวังผลเป็นการขับเคลื่อนสังคมหรือชุมชนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เป็นกลไกร่วมของการทำให้ชุมชนหรือสังคมมีชุดคิดหลักปฏิบัติสำหรับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งในทางพระพุทธศาสนามีรูปแบบหรือแนวทางในการดำเนินการดังนี้ คือ

1) การใช้หลักสันติธรรม พระพุทธศาสนามีคำสอน ที่สอนให้ชาวพุทธ หรือผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนายึดหลักการแห่งสันติ เป็นตัวแบบในการดำเนินชีวิต การใช้หลักแห่งสันติเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติเพื่อการใช้ชีวิตให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน การใช้หลักสันติเพื่อการอยู่ร่วมกันภายใต้กลไก และความเป็นจริงของชีวิตและการดำเนินชีวิตที่เป็นจริง และส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนในภาพรวม

2) การใช้การแสดงออกทางกายภาพ คือ การที่นางสาววดีที่เป็นชาวพุทธ ไม่ได้แสดงออกต่อความรุนแรง กรณีที่สามีและลูกรวม 33 ชีวิตถูกประหารชีวิตและไม่ได้อาฆาตแค้นร้องขอชีวิต ต่อความสำนึกผิดของพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ขอขมาโทษ และยอมแม้กระทั่งหรือการที่นางอุตราไม่ได้แสดงออกต่อการใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นด้วยการวิไลผ่านการยื่นประท้วงในเชิงสัญลักษณ์ระหว่างประเทศเป็นสิทธิอันจะพึงกระทำได้

3) การกระทำตนให้เป็นแบบอย่าง คือ การที่พระพุทธเจ้ากระทำตนในเรื่องการไม่ใช้ความรุนแรง กรณีกับองคุลิมาล “เราหยุดใช้ความรุนแรง” แปลว่า พระพุทธเจ้าไม่ใช้

ความรุนแรงต่อชีวิตอื่น กระทำตนให้เป็นแบบอย่าง หรือการเข้าไปแทรกแซงการใช้ความรุนแรงของพระเจ้าวิทูทกะ ในคราวยกทัพไปก่อสงครามล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์ พระพุทธเจ้าเข้าไปห้าม

4) การเข้าไปสนับสนุนส่งเสริมให้ยุติความรุนแรง บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานับแต่ครั้งพุทธกาล กรณีของพระเจ้าได้เข้าไปยุติหรือห้ามทัพของประยูรญาติในสงครามแย่งน้ำ การห้ามทัพในสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์ ดังนั้น บทบาทของพระพุทธเจ้าและบทบาทของพระภิกษุในพระพุทธศาสนากับการยุติความรุนแรงเกิดขึ้นนับแต่ครั้งพุทธกาล ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์กับการส่งเสริมสันติภาพเกิดขึ้น ภายใต้กลไกของการบริหารจัดการ และกลไกของการขับเคลื่อนในเชิงระบบ ซึ่งจะทำให้เกิดพลวัต

แนวทางที่เคยเกิดขึ้นในอดีตที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมสันติภายในประชาสังคม ตามแนวพุทธวิธี หรือแนวทางของพระพุทธเจ้า จะมีหน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดสันติธรรมในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในสังคมมนุษย์

พุทธวิธีสร้างสันติในประชาคมอาเซียน

พุทธวิธีการสร้างสันติ อันเป็นรูปแบบของพระสงฆ์ในกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา และใช้แนวทางดังกล่าวในการสร้างรูปแบบ วิธีการเพื่อลดความรุนแรงหรือยุติความรุนแรงที่มีแบบปรากฏในครั้งพุทธกาล และใช้รูปแบบนั้นส่งต่อเป็นกลไก การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและสังคม ดังปรากฏในประเทศต่างๆ ที่สามารถยกมาเป็นกรณีศึกษาได้ คือ

1) ไทย ในประวัติศาสตร์ไทยมีบทบาทพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่ใช้แนวทางสันติวิธี การเจรจาและแนวของความไม่รุนแรง อันเป็นรูปแบบที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบในการกำหนดบทบาทตนเองต่อสังคมในช่วงเวลาที่ต่างกัน ดังกรณีพระพนรัตน์ วัดป่าแก้วที่เข้าไปทูลขอพระราชทานชีวิตของเหล่าทหาร ที่ปรากฏในงานของพระมหาอุทธานรเชฏฐ์, (2553: 26) ที่ว่า “...สมเด็จพระพนรัตน์ แห่งวัดป่าแก้ว ได้ทูลขอขบิณฑบาตชีวิตของเจ้าพระยาจักรี พระยาคลัง พระยาเทพอรชุน พระยาพิชัยสงคราม และยารามคำแหงที่กำลังจะถูกตัดสินลงโทษด้วยการประหารชีวิต จากสมเด็จพระนเรศวร...ขอหา...ไม่สามารถเสด็จตามพระเอกาทศรถ เมื่อคราวสงครามยุทธหัตถีที่ตำบลหนองสาหร่าย เมืองสุพรรณบุรี ในปี พ.ศ.2135” (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2505: 99-112) โดยการยกกรณีเหตุการณ์ในครั้งพุทธกาลมาเป็นกรณีเทียบเคียงว่า “...พระพุทธเจ้าได้บำเพ็ญเพียรต่อสู้กับพระยาวัสตีมารแต่เพียงลำพัง จนสามารถเอาชนะหม่มารได้มาเป็นอุทาหรณ์...” ดังคำที่

ท่านกราบทูลต่อสมเด็จพระนเรศวร ที่ปรากฏในงานของสมเด็จพระ ๓ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2505: 110) ว่า

“...เหตุทั้งนี้ เห็นจะเพี้ยนเพื่อให้พระเกียรติยศพระราชสมภารเจ้าเป็นมหัศจรรย์ดอกเหมือนสมเด็จพระสรรเพชญ์พระพุทธเจ้า เมื่อพระองค์เสด็จเหนือปราศรัยบัลลังก์ได้คงไม่พระมหาโพธิ์ ณ เพลสาโยชน์ ครั้งนั้น เทพเจ้าก็เข้าเฝ้าพร้อมอยู่ทั้งหมื่นจักรวาล พระยาวิสุตีมารยกพลมาผจญ ถ้าพระพุทธองค์ได้เทพเจ้าเป็นบริวารมีชัยแก่พระยามาร ก็หาสู้เป็นมหัศจรรย์นักไม่ นี่เพี้ยนในหม่อมรินทรพรหมทั้งปวงปลาศนาการหนีไปสิ้น ยิ่งแต่พระองค์เดียวอาจสามารถผจญพระยามารอิราชกับพลเสนามารให้ปราศชัยแพ้ได้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า จึงได้พระนามว่า พระพิชิตมารโมลีศรีสรรเพชญ์ดาญาณ เป็นมหามหัศจรรย์บันดาลไปทั่วอนันตโลกธาตุ...พิเคราะห์ดูก็เหมือนพระราชสมภารเจ้าทั้ง 2 พระองค์ครั้งนี้ ถ้าเสด็จพร้อมเสนางคนิกรโยธาทวยหาญมากและมีชัยแก่พระมหาอุปราช ก็หาสู้เป็นมหัศจรรย์แผ่พระเกียรติให้ปรากฏไปในนาประเทศธานีใหญ่น้อยทั้งปวงไม่...”

รวมทั้งกรณีของพระอาจารย์พรหม วัดปากน้ำประสบ อาจารย์ของสมเด็จพระนารายณ์ ที่ทูลบิณฑบาตขอชีวิต พระศรีสังหะจากการถูกลงอาญาประหารชีวิตข้อหาขบถในปี พ.ศ.2183 (คำให้การชาวกรุงเก่า เรื่องเดียวกัน, 104-105)

ภาพสะท้อนเหล่านี้เป็นบทบาทของพระสงฆ์กับการใช้แนวทางสันติวิธี ในการส่งเสริมแนวทางสันติหรือความไม่รุนแรงที่ปรากฏในสังคมสยามประเทศไทย ที่นอกเหนือจากสันติด้วยตนเอง แล้วยังส่งรูปแบบภาพลักษณ์ของสันติ หรือการเข้าไปมีบทบาทในการยุติความรุนแรงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยด้วย

2) ลาว บทบาทของครูบาโพนสะเม็ก ผู้สร้างนครจำปาศักดิ์ เจ้าราชครูหลวง หลวงพ่อโพนสะเม็ก เป็นผู้มีการมีสูงส่งยิ่งกว่าฝ่ายราชอาณาจักร เพราะเป็นพระอาจารย์สอน อรรถสอนธรรมนำปฏิบัติ สมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ชาวเมือง และเจ้านายในราชตระกูล มีคนเคารพนับถือมาก แม้เจ้านายในราชตระกูล ก็ให้การเคารพยำเกรงเป็นอย่างดี

ระหว่าง พ.ศ.2187-2254 เจ้ามหาชีวิต มีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า “พระเจ้าองค์หล่อ” และมีพระมเหสีพระนามว่า “เจ้าชมพู่” ซึ่งกำลังตั้งพระครรภ์แก่ใกล้คลอด เจ้ามหาชีวิตก็สิ้นพระชนม์ลงจึงทำให้เกิด “กบฏล้านช้าง” มีการแย่งชิงสมบัติ บ้านเมือง มีการจลาจลเกิดขึ้น จนในที่สุด “พระยาแสง” หรือ “พระเจ้าสุริยวงศา” พระราชโอรสของ “พระเจ้าต่อนคำ” ได้ขึ้นครองราชสมบัติเป็น “เจ้ามหาชีวิตแห่งมหานครเวียงจันทน์ ล้านช้าง” แต่เหตุการณ์บ้านเมืองไม่ค่อยสงบนัก

“เจ้าชมพู่” พระชายาและ “พระเจ้าองค์หล่อ” ราชโอรสได้หลบหนีไปพึ่งบุญญาบารมีของ “เจ้าราชครูโพนสะเม็ก” ไปพำนักที่เมืองแกวตาเปือก ส่วนพระชายา “เจ้าชมพู่” ให้พา

ไปพำนักที่ “ภูสะง้อหอคำ” หลังเวียงจันทน์ ครั้นพระชายา “เจ้าชมพู่” ประสูติพระราชโอรสแล้ว “เจ้าราชครูโพนสะเม็ก” จึงขนานพระนามให้ว่า “เจ้าหน่อกษัตริย์” แล้วอัญเชิญไปประทับที่เมือง “โพพันลำจั่วสมสนุก” พร้อมทั้งพระมารดา

ครั้นต่อมา พ.ศ.2233 “ท่านราชครู” ก็เป็นที่ระแวงของ “เจ้ามหาชีวิต” แห่งนครเวียงจันทน์เกี่ยวกับความมั่นคงของราชบัลลังก์ “ท่านราชครู” จึงออกอุบายให้คณะศิษย์ประมาณ 3,000 คน จากนครเวียงจันทน์ไปอัญเชิญ “เจ้าหน่อกษัตริย์” และพระมารดาออกเดินทางโดยทางเรือไปตามลำน้ำโขง มุ่งไปยัง “เมืองมรุกขนคร” เพื่อบูรณะองค์พระธาตุพนม (บุญยงค์ เกศเทศ, รศ.ดร., 2555) รวมไปถึงการระดมสร้างบ้านแปลงเมืองจนเป็นเมืองจำปาสักจนกระทั่งปัจจุบัน ท่านไม่ได้ใช้ความเคารพศรัทธาและความนับถือตรงนั้นมาสร้างการยอมรับและความน่าศรัทธาในการสร้างกองกำลัง หรือใช้เป็นการทำให้เกิดความขัดแย้งหรือกลายเป็นการแย่งชิงบ้านเมืองอย่างที่ปรากฏ

ท่านเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อย้ายไปยังแหล่งใดจึงมีบิรารและมีผู้ศรัทธามาก รวมทั้งมีการตั้งชุมชนใหญ่ จึงไม่มีเป็นที่พึงใจของกษัตริย์ทั้งลาว และฝั่งเขมร จึงมีการอพยพย้ายถิ่นกันเรื่อยมา

3) พม่า เมื่อพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ การละเมิดต่อจารีตประเพณีทางศาสนาบางประการ เช่น การไม่เคารพต่อศาสนสถานในพระพุทธศาสนา จึงเกิดแรงต่อต้านชาวตะวันตกขึ้นหลายกลุ่มโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง มีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง คือ พระอุ วิสาระ สะยาตอ (U Wisara Sayadaw) ซึ่งมีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด นอนในถ้ำ อาศัยโคนต้นไม้ ครองผ้าที่นำมาจากผ้าห่อศพ รักษาณิสสัย 4 และกณียกิจ 4 อย่างเคร่งครัด ทรงพระไตรปิฎก จึง

พระอุ วิสาระ

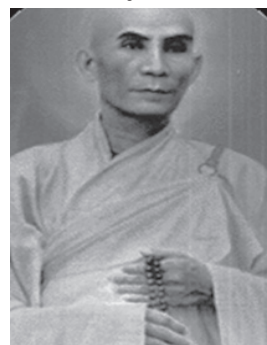
เป็นที่เคารพจากประชาชนทั้งประเทศ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544: 282) พระอุ วิสาระ สะยาตอ (U Wisara Sayadaw) และ อุ อุตตมะ (U Uttama) ร่วมกับพระอุ อุตตมะได้ตีความพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการต่อสู้ของพม่า ท่านกล่าวว่า การที่คนจะตัดกิเลสได้นั้น ต้องมีอิสระเสียก่อน สังคมนิยมนั้นมีความสอดคล้องกับโลกนิพพานของพุทธศาสนา ท่านได้รณรงค์ต่อต้านตะวันตกเพื่อปลดปล่อยชาติ จนเป็นที่จับตาของอังกฤษ ท่านมองว่าพระพุทธศาสนานั้นมีความสอดคล้องกับการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของพม่า พุทธศาสนิกชนต้องช่วยเหลือกันเพื่อปลดปล่อยประเทศชาติ ทำให้ท่านได้รับคนหนุ่มสาวเข้ากลุ่มเป็นจำนวนมาก

ส่วน พระอุ วิสาระ อดข้าวประท้วง 166 วันจนมรณภาพใน พ.ศ.2463 ท่านได้กลายเป็นวีรบุรุษของชาติ ได้ชื่อว่า มรณสักขี คือพยานด้านความตายในการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยชาติ

เมื่อได้เอกราชแล้วรัฐบาลได้สร้างอนุสาวรีย์ไว้ที่พระเจดีย์ชเวดากอง เป็นอนุสรณ์ให้ชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงความดีของท่าน

ต่อมาขบวนการชาตินิยมได้ทำงานประสานกันมากขึ้น ระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส กระทั่งนำมาซึ่งการก่อตั้งสมาคมชาตินิยม กลุ่มแรกขึ้นในปี พ.ศ.2449 (ค.ศ.1906) เรียกว่า สมาคมชาวพุทธหนุ่ม (Young Men Buddhist Associations=YMBA) โดยลอกเลียนแบบองค์กรทางศาสนาคริสต์ สมาคมชาวคริสต์หนุ่ม (Young Men Christianity Associations=YMCA) สมาคมนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากในกรณีการประท้วงห้ามสวมเกือก (No Footwear) ในปี พ.ศ.2461 (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544: 57-59.) เป็นการต่อต้านที่ฝรั่งหรืออังกฤษเจ้าอาณานิคมชอบใส่รองเท้าเข้าวัด เพราะธรรมเนียมฝรั่งไม่นิยมถอดรองเท้า แต่ธรรมเนียมพม่าที่นั่นเข้มงวดในการถอดรองเท้าเข้าวัด การใส่รองเท้าถือว่าเป็นการดูหมิ่นศาสนสถานมาก เมื่อบรรดาปัญญาชนเข้าร่วมในสมาคมมากขึ้นทำให้เปลี่ยนชื่อเป็น (General Council of Burmese Associations-GCBA) โดยไม่ได้ยึดติดกับพุทธศาสนาอีก เริ่มมุ่งเป้าในการประท้วงทางการเมืองเป็นหลัก ได้กระจายสาขาออกไปทั่วประเทศ จนกลายเป็นขบวนการต่อต้านอังกฤษ

4) เวียดนาม พระтик กว่าง ดี้ก (Thích Quảng Đức/พ.ศ.2440-2506) เป็นภิกษุณีภิกษุ มหายานชาวเวียดนามที่เผาตัวเองจนมรณภาพ บนสี่แยกถนนไซ่ง่อนเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ.2506 เพื่อประท้วงรัฐบาลที่ไม่ให้ความเท่าเทียมกันทางศาสนากับชาวพุทธในการบริหารของรัฐบาลของโง ดิ่ญ เดียม (Ngô Đình Diệm) ภาพการเผาตัวเองของท่านถูกแพร่กระจายไปทั่วโลก และทำให้โลกหันมาจับตานิยามนโยบายของรัฐบาลโง ดิ่ญ เดียม หลังจากท่านมรณภาพได้มีการนำร่างของท่านไปทำพิธีฌาปนกิจศพ แต่หัวใจที่ได้จากศพของท่านไม่ไหม้เป็นถ้ำถ่าน ซึ่งมีการตีความว่าถึงความเมตตาและพุทธศาสนิกชนในเวียดนามยกย่องให้ท่านтик กว่าง ดี้ก เป็นพระโพธิสัตว์ แม้ท่านจะเป็นการใช้ความรุนแรง แต่เป็นความเสียสละตัวเองเพื่อคนส่วนใหญ่เป็นการใช้ความรุนแรงต่อตัวเองเพื่อยุติความรุนแรงต่อคนส่วนใหญ่ ซึ่งถูกจัดให้เป็นแนวทางของพระโพธิสัตว์ หรือบทบาทของพระติท นัท ฮันท์ (Thich Nhat Hanh) ที่ใช้แนวทางในการสื่อสารแห่งสันติเพื่อยุติความรุนแรงสงครามในเวียดนาม ท่านพยายามสอนแนวคิดเรื่องพระพุทธรูปเพื่อการรับใช้สังคม เพื่อฟื้นฟูความเสียหายจากสงคราม รวมทั้งยังมีบทบาทในการสื่อสารหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีเป้าหมายเพื่อการใช้ชีวิตอย่างสันติตามหลักพระพุทธศาสนาด้วย (Thich Nhat Hanh, 1991) ในปี พ.ศ. 2510 มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ได้เสนอชื่อของท่านให้เป็นผู้ได้รับ

พระтик กว่าง ดี้ก

รางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ โดยกล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่รู้จักใครเป็นการส่วนตัวอีก ที่จะมีคุณค่าพอสำหรับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ นอกเหนือไปจากพระผู้มีเมตตาจากเวียดนามผู้นี้” ในเวียดนามทั้งสองท่านได้สื่อสารแนวทางแห่งสันติตามหลักพระพุทธศาสนา และเป็นการสื่อสารเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้า

5) กัมพูชา พระเฮม เจียว (Hem Chieu ค.ศ.1898-1943) เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ชาวกัมพูชา อดีตอาจารย์ในวิทยาลัยบาลีในพนมเปญ เป็นนักต่อสู้ทางการเมืองร่วมกับนักการเมืองฝ่ายชาตินิยมในกัมพูชา เพื่อต่อสู้เรียกร้องเอกราช จากประเทศเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส เคยนำพระนิสิตออกประท้วงการปกครองของฝรั่งเศสในเหตุการณ์ “กบฏร่ม” (Embrella Revolution) จนกระทั่งถูกจับไปขังที่เกาะแห่งพูโล คอนดอร์ (Poulo Condore) (David P.Chandler, 1994) ซึ่งฝรั่งเศสใช้เป็นคุกขังนักโทษ และมรณภาพที่คุกการเมืองที่เกาะแห่งนั้น ใน ค.ศ. 1943 (David P.Chandler, 1994) นอกจากนี้หลังการมรณกรรมของท่านไม่นาน ชื่อของท่านยังถูกนำมาตั้งเป็นชื่อถนนในกรุงพนมเปญ เพื่อเป็นเกียรติยศแก่ท่าน (David P.Chandler, 1994: 167-171) รวมไปถึงพระมหาโฆษนันทะ พระที่มีบทบาทในการต่อสู้เพื่อยุติความรุนแรงโดยใช้แนวทางสันติวิธี (Sanu Mahatthanadull, 2013) ที่เรียกว่าธรรมยาตรา (Dharma Yatra) เข้าไปยังบริเวณที่เป็นเขตต่อสู้ระหว่างรัฐบาลที่พนมเปญและเขมรแดงที่ต่อสู้ในบริเวณชายแดน เป้าหมายเพื่อเรียกร้องให้ยุติความรุนแรง เพื่อให้เกิดสันติภาพในสังคมกัมพูชา

จากตัวอย่างที่ปรากฏ ในอดีตของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาในประเทศอาเซียน ได้ใช้แนวทางในการส่งเสริมสันติภาพ และความไม่รุนแรงในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้ชุมชนและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ตามกรอบแนวคิดคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และไม่ใช่ความขัดแย้งมาเป็นเครื่องมือ หรือกลไกในการเผชิญหน้าในรูปแบบต่าง ซึ่งตัวอย่างที่ปรากฏในอดีต ในประเทศอาเซียนเกี่ยวกับพระสงฆ์และชาวพุทธสะท้อนให้เห็นถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริหารจัดการความขัดแย้ง ความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยมีแบบอย่างจากพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงนำไว้เป็นแบบอย่างแต่ครั้งพุทธกาล

เอกภาพบนความหลากหลายเมื่อต้องอยู่ร่วมกัน/ประชาคมอาเซียน

ประชาคมอาเซียนมีความหลากหลาย ทั้งทางภูมิศาสตร์ ชาติพันธุ์ ภาษา และหลักเขตแดน เมื่อต้องรวมกันเป็นประชาคมเดียวกัน ความหลากหลายเหล่านั้น เป็นได้ทั้งความแตกต่าง แตกแยก เป็นอื่น จนกระทั่งกลายเป็นความรุนแรง แต่ในเวลาเดียวกันความ

แตกต่างหลากหลายเหล่านั้น ก็จะได้ทั้งการเรียนรู้ เข้าใจ วางท่าที่ต่อความต่างนั้นได้ จนกระทั่งดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ภายใต้ความแตกต่างเหล่านั้น การแสวงหาแนวทางหรือกรอบคิด หลักปฏิบัติที่เคยเกิดขึ้นมาเป็นกรณีเทียบเคียง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการอยู่ร่วมกัน จึงจำเป็นสำหรับชุมชนและสังคมแห่งสันติอย่างแท้จริง

แม้ในประเทศที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่ด้วยความที่ประเทศเหล่านั้นมีแนวทางสันติภายในเพื่อสร้างสันติภายนอก การอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายเหล่านั้นกลายเป็นกลไกร่วมในการสร้างสันติร่วมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นเป้าหมายของสันติประชาธรรมในการอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน การใช้ชีวิตร่วมกัน การดำเนินชีวิตร่วมกันภายใต้แนวคิด การเห็นสันติประชาธรรมร่วมกันอย่างสงบและสันติ รวมทั้งก่อให้เกิดการขับเคลื่อนและเป็นกลไกของการดำเนินชีวิตร่วมกัน ภายใต้แนวคิดความเหมือน ภายใต้แนวคิดความแตกต่าง ภายใต้กลไกของการอยู่ร่วมกัน

เมื่อประชาคมอาเซียนต้องอยู่ร่วมกัน ความหลากหลายทางความเชื่อทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และวัฒนธรรม รวมไปถึงศาสนา ชาติพันธุ์ ภาษา แลในความแตกต่างเหล่านี้ ได้ส่งเสริมให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนในเชิงระบบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในภาพรวมต่อสังคมในลักษณะต่างๆ การขับเคลื่อนเหล่านั้นได้สะท้อนให้เกิดกลไกและลักษณะร่วมอย่างที่เราจะพบเห็นเป็นข้อเท็จจริงและกลไกร่วม

บทสรุป

รูปแบบสันติวิธีทางพระพุทธศาสนา ถูกนำมาเป็นกลไกในการบริหารจัดการภายในประเทศอาเซียน โดยมีพระสงฆ์ที่เป็นผู้สืบสานหลักการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้ดำเนินการและส่งต่อ แม้ในบางกรณีจะเป็นการต่อสู้ในแบบรุนแรง แต่เป็นความรุนแรงในแบบ “อึดตะ” ที่เน้นการกระทำเฉพาะตนดังกรณีที่พระอุ วีสาระ ที่อดข้าวประท้วง เป็นการเสียสละตัวเองเพื่อคนส่วนใหญ่ เป็นแนวทางของพระโพธิสัตว์ที่เสียสละตนเพื่อคนส่วนรวม และส่วนใหญ่ รวมไปถึงกรณีของพระติง กวางถิก ที่เผาตัวประท้วงแต่เป็นการทำเพื่อระลึก หรือให้ผู้ปกครองได้ตระหนักต่อความสำคัญของคนที่แตกต่างเป็นความสันติภายใน เพื่อเน้นเพื่อให้หมู่กลุ่มคนอื่น ได้รับอิสรภาพต่อจิตวิญญาณในองคร่วม ดังนั้น ความเสียสละของท่านจึงเป็นความเสียสละเพื่อคนส่วนใหญ่และส่วนรวมเป็นสำคัญ จึงเกิดขึ้นภายใต้แนวทางรูปแบบสันติวิธีตามแนวทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- บุญยงค์ เกศเทศ. matichon.co.th วันที่ 01 มิถุนายน พ.ศ.2555 ปีที่ 24 ฉบับที่ 528.
- ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 1 : พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ. สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา สมเด็จพระมาตุจฉา มีรับสั่งให้กรมการหอสมุดวชิรญาณ รวบรวมพิมพ์เมื่อทรงบำเพ็ญพระกุศลในงานศพหม่อมเจ้าदनัย วรณัฐ ท.จ.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทย ณ สะพานยศเส. 2457.
- พระมหาอุทตนา นรเชฏโฐ, (2553). พระสงฆ์กับสังคมไทยในสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตบสีโล, พระสุภาพร เตชธโร, นายเกริก พิสัยพันธ์, (2559). “การศึกษาผลงานและบทบาทของผู้นำทางความคิดแห่งดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง: กรณีศึกษาพระมหाराชครูโพนสะเม็ก: A Study of Work and Role of Opinion Leaders in the Greater Mekong Regions : A case Study of Phra Maha Rajchkr Phon Samek. ใน ลำพอง กลมกุล, บรรณาธิการ. (2559). รายงานการวิจัยโครงการพัฒนาศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อความก้าวหน้าในประชาคมอาเซียน. ศูนย์อาเซียนศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระยามหาราชานุภาพ. (2505). พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระราชหัตถเลขา. กรมศิลปากร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- Chandler, D.P. (1994). *A History of Cambodia*, 2nd. Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books. Thich Nhat Hanh. (1991). *Peace Is Every Step The Path of Mindfulness in Everyday Life*. London: Random House Group.
- Mahatthanadull, S., “Maha Ghosananda: The Engaged Buddhism in Cambodia”, *ExtraCurricular Activities for M.A. & Ph.D. Program Academic Seminar on ‘Buddhism in Cambodia with the Contemporary Society’*, Graduate School, Siem Reap Hotel, Friday 6 September 2013. Online, Website <http://ibsc.mcu.ac.th/en/wp-content/uploads/2015/05/6.Sanu-Maha-Ghosananda-The-Engaged-Buddhism-in-Cambodia.pdf>, 20 August 2016.
- Thich_Quang_Duc, [Online Resources, [cited 2008 Oct 3]., Available from: https://en.wikipedia.org/wiki/Th%C3%ADch_Qu%E1%BA%A3ng_%C4%90%E1%BB%A9c#/media/File:Thich_Quang_Duc.png